

POSTANOWIENIE

Dnia 23 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczuk

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku T. S.A. w K.
przy uczestnictwie W. Sp. z o.o. w U.
o stwierdzenie zasiedzenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 23 października 2020 r.,
zażalenia uczestnika postępowania na postanowienie Sądu Okręgowego w B.
z dnia 27 lutego 2020 r., sygn. akt II Ca (...),

**oddala zażalenie, pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego Sądowi, który wyda orzeczenie
kończące postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 27 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w B. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w C. z dnia 13 listopada 2013 r., którym oddalono wniosek T. S.A. o stwierdzenie zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu na działce nr (...) położonej w U., stanowiącej własność Wodociągów (...) spółki z o.o. w C. i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Rejonowy stwierdził, że związany jest żądaniem wniosku (art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), a w oparciu o ustalony stan faktyczny można przyjąć, że ewentualny termin zasiedzenia upłynąłby po dniu 3 sierpnia 2008 r.

Na skutek zmiany stanu prawnego, wynikającej z wejścia w życie z tą datą art. 305¹ i nast. k.c. wprowadzających do systemu prawnego instytucję służebności przesyłu (ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2008, Nr 116, poz. 131) niedopuszczalne byłoby uwzględnienie żądania w brzmieniu wskazanym przez wnioskodawcę. Sąd drugiej instancji, odwołując się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2019 r., V CSK 297/18 (nie publ.) wskazał, że w sprawach o stwierdzenie zasiedzenia orzeczenie ma charakter deklaratoryjny, stąd brak podstaw do oddalenia wniosku o zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu tylko z tej przyczyny, że nabycie własności miałyby nastąpić po dniu 3 sierpnia 2008 r. Stwierdził ponadto, że wnioskodawca w piśmie procesowym z dnia 27 marca 2019 r. wskazał, że jego poprzednik prawny nabył w dobrej wierze służebność przesyłu, a Sąd zaniechał oceny tego stwierdzenia w aspekcie zmiany żądania. Zwrócił także uwagę, że oddalając *a limine* wniosek zaniechał on dokonania podstawowych ustaleń dotyczących charakteru posiadania, rodzaju wiary posiadacza oraz możliwości doliczenia do czasu posiadania prowadzącego do zasiedzenia służebności władztwa poprzedniego posiadacza. Z tych przyczyn stwierdził, że wobec niezbadania merytorycznej podstawy żądania sprawa nie została rozpoznana co do istoty (art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Zażalenie na kasatoryjne postanowienie Sądu drugiej wniosł uczestnik Wodociągi (...) sp. z o.o. z siedzibą w U.. Wnosząc o uchylenie orzeczenia zarzucił naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 386 § 4 w zw. z art. 516 i art. 13 § 2 k.p.c. poprzez bezpodstawne uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego w C., który - zdaniem skarżącego - zbadał przesłanki zasiedzenia służebności przesyłu w niniejszej sprawie, art. 108 § 2 w zw. z art. 386 § 4 i art. 13 § 2 k.p.c. poprzez pozostawienie Sądowi Rejonowemu w C. rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego w sytuacji, w której nie było podstaw do uchylenia postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji orzeczenia

sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Zażalenie to jest szczególnym rodzajem środka zaskarżenia, gdyż nie służy kontroli materialno-prawnej podstawy rozstrzygnięcia, która może być przeprowadzona wyłącznie w postępowaniu kasacyjnym. Kognicja Sądu Najwyższego jest ograniczona i uniemożliwia wkraczanie w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji. Sąd Najwyższy bada jedynie prawidłowość wykładni i zastosowania przesłanek kasatoryjnych przewidzianych art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., t.j. czy sąd prawidłowo zakwalifikował określoną sytuację procesową jako odpowiadającą przyjętej podstawie i odpowiednio oddała zażalenie, albo uchyla zaskarżony wyrok przekazując tym samym sprawę sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2014 r., IV CZ 54/14 oraz z dnia 26 września 2014 r., IV CZ 49/14 - nie publ.). Judykatura zgodnie przyjmuje, że nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu powyższego przepisu oznacza brak rozstrzygnięcia co do przedmiotu sprawy, wyznaczonego treścią i materialno-prawną podstawą żądania powoda, materialno-prawnymi, bądź będącymi ich następstwem, procesowymi zarzutami pozwanego. Zachodzi ono wtedy, gdy sąd zaniechał zbadania wskazanych kwestii bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka jurysdykcyjna lub procesowa unicestwiająca roszczenie, m.in. odmówił dalszego prowadzenia sprawy przyjmując brak legitymacji procesowej stron, skuteczność twierdzenia lub zarzutu wygaśnięcia bądź umorzenia zobowiązania, upływ terminów zawitych, przedwczesność powództwa bądź nie rozpoznał żądań w aspekcie wszystkich twierdzeń lub zarzutów stron przyjmując, że nie zostały one zgłoszone lub zostały zgłoszone, ale są objęte prekluzją procesową. Przesłanka wymogu "przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości" jest spełniona wtedy, gdy do przeprowadzenia dowodów w ogóle nie doszło, a nie gdy zachodzi konieczność ich uzupełnienia, nawet w istotnej lub znacznej części.

W postępowaniu nieprocesowym w sprawach o stwierdzenie zasiedzenia obowiązuje zasada związania żądaniem i zakazu orzekania ponad żądanie (art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Judykatura przyjmuje, że związanie sądu granicami żądania obejmuje wskazanie posiadania ruchomości albo nieruchomości, które miało doprowadzić do nabycia prawa rzeczowego do nich w wyniku

zasiedzenia, wskazanie prawa, które miało zostać nabyte w następstwie upływu terminu przewidzianego prawem, oraz wskazanie przez wnioskodawcę lub innego uczestnika podmiotu, na którego rzecz ma być stwierdzone nabycie (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2015 r., III CZP 112/14, OSNC 2015, Nr 11, poz. 127, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2017 r., III CZP 49/17, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 71 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2018 r., II CSK 527/17, nie publ.).

Szczególne problemy występują w postępowaniach o stwierdzenie zasiedzenia ograniczonych praw rzeczowych. Dotyczą one rodzaju nabytego prawa, kwestii podmiotowych związanych z następstwami prawnymi posiadaczy i podmiotów zasiadywanego prawa, zaliczaniem posiadania wykonywanego przez inne podmioty, czasowych zakazów zasiedzenia dotyczących m.in. nieruchomości państwowych i komunalnych. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego w okresie przed wprowadzeniem do kodeksu cywilnego samodzielnej służebności przesyłu dopuszczalne było nabycie w drodze zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego, zaś wcześniejszy okres występowania na nieruchomości stanu faktycznego odpowiadającego treści służebności przesyłu podlega doliczeniu do czasu posiadania wymaganego do zasiedzenia takiej służebności (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z 17 stycznia 2003 r., III CZP 79/02, OSNC 2003, Nr 11, poz. 142, z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, Biuletyn SN 2008, nr 10, s. 8, z dnia 2 czerwca 2010 r., III CZP 36/110, OSNC 2010, Nr 12, poz. 163, z dnia 21 stycznia 2011 r., III CZP 124/10, OSNC 2011, Nr 9, poz. 99, z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, Nr 12, poz. 139, oraz z dnia 27 czerwca 2013 r., III CZP 31/13, OSNC 2014, Nr 2, poz. 11, postanowienie z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 157/11, OSNC-ZD 2012, nr B, poz. 45). Wyjaśniono, że jeżeli termin zasiedzenia upływa po dniu 3 sierpnia 2008 r. dopuszczalne jest doliczenie posiadania przed tym dniem do okresu posiadania służebności przesyłu (por. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2017 r., I CSK 261/16, i z dnia 12 września 2018 r., II CSK 876/16). Sąd nie jest jednak związany wskazaną we wniosku datą zasiedzenia i samodzielnie ustala ją, czyniąc następnie częścią rozstrzygnięcia.

Wskazane zagadnienia wystąpiły także w rozpoznawanej sprawie, gdyż bezspornie umieszczenie urządzeń linii energetycznej nastąpiło w 1965 r. na nieruchomości państwowej, która następnie była przedmiotem komunalizacji, a obecnie jest własnością kolejnej osoby prawnej. Inwestorem i pierwszym posiadaczem było przedsiębiorstwo państwowe, w wyniku kolejnych przekształceń i czynności prawnych inne podmioty. Uczestnik kwestionował zarówno zasadę zasiedzenia jak i twierdzenia odnoszące się do kwestii faktycznych i następstw prawnych. W tej szczególnej sytuacji dopiero wynik postępowania dowodowego pozwalał na ocenę czy, kiedy, na czyją rzecz i jakiego rodzaju służebność została nabyta w drodze zasiedzenia. Zgodzić się zatem należy ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, zawartym w postanowieniu z dnia 11 października 2019 r., V CSK 297/18, że jedna z naczelnych reguł postępowania cywilnego (lojalności), wywodzona z art. 2 i 45 ust. 1 Konstytucji oraz obowiązek informacyjny sądu wobec uczestników postępowania wymaga zwrócenia ich uwagi na ewentualną potrzebę modyfikacji żądania. W przedmiotowej sprawie było to szczególnie istotne z uwagi na stanowisko wnioskodawcy zawarte w cytowanym piśmie procesowym z dnia 27 marca 2019 r. budzące wątpliwości co do znaczenia procesowego, w szczególności zamiaru modyfikacji żądania wniosku.

Poprzestając na stwierdzeniu o związaniu pierwotnym żądaniem Sąd Rejonowy zaniechał ustaleń i rozważań niezbędnych dla rozstrzygnięcia. Trafnie zatem Sąd drugiej instancji uznał, że sprawa nie została rozpoznana co do istoty (art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) i zachodzi przesłanka uzasadniająca wydanie orzeczenia kasatoryjnego. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c. oddalił zażalenie, pozostawiając, zgodnie z art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego sądowi który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

jw